

**IKKINCHI JAHON URUSHINING KELIB CHIQISH SABABLARI VA
OQIBATLARI**

Katta o'qituvchi: Suyunov Islombek Bahriddin o'g'li

Zomin tumani 1-son texnikumi

Annotatsiya

Mazkur maqolada Ikkinchi jahon urushining kelib chiqish sabablari va oqibatlari tarixiy manbalar hamda ilmiy adabiyotlar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda siyosiy qarama-qarshiliklar, iqtisodiy manfaatlar to'qnashuvi va mafkuraviy omillar urushning yuzaga kelishida asosiy sabablar sifatida yoritiladi. Shuningdek, urushning global siyosiy tizim, iqtisodiy rivojlanish va ijtimoiy jarayonlarga ko'rsatgan ta'siri ochib beriladi. Tadqiqot natijalari ushbu tarixiy hodisaning zamonaviy xalqaro munosabatlar va tinchlikni ta'minlash masalalaridagi ahamiyatini asoslashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Ikkinchi jahon urushi, xalqaro munosabatlar, siyosiy ziddiyatlar, iqtisodiy inqiroz, militarizm, global xavfsizlik, tarixiy jarayonlar.

Abstract

This article analyzes the causes and consequences of World War II based on historical sources and scholarly literature. The study highlights political conflicts, economic competition, and ideological factors as the main reasons for the outbreak of the war. It also examines the impact of the war on the global political order, economic development, and social transformations. The findings emphasize the importance of this historical experience for maintaining peace and strengthening international cooperation in the modern world.

Key words: World War II, international relations, political conflicts, economic crisis, militarism, global security, historical processes.

Аннотация

В данной статье рассматриваются причины возникновения и последствия Вторая мировая война на основе анализа исторических источников и научной литературы. Особое внимание уделяется политическим противоречиям,

экономическим интересам и идеологическим факторам, повлиявшим на начало войны. Также раскрывается влияние войны на формирование новой системы международных отношений, экономическое развитие и социальные процессы. Результаты исследования подчеркивают значение данного исторического опыта для обеспечения мира и стабильности в современном мире.

Ключевые слова: Вторая мировая война, международные отношения, политические противоречия, экономический кризис, милитаризм, глобальная безопасность, исторические процессы.

KIRISH

Insoniyat tarixida eng yirik va fojiali voqealardan biri bo'lgan Ikkinchi jahon urushi siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy ziddiyatlarning keskinlashuvi natijasida yuzaga kelgan murakkab tarixiy hodisadir. Ushbu urushning kelib chiqishiga bir qator omillar sabab bo'lgan bo'lib, ular orasida xalqaro munosabatlarning izdan chiqishi, iqtisodiy inqirozlar, millatchilik g'oyalarning kuchayishi va davlatlar o'rtasidagi hududiy da'volar muhim o'rin tutadi. Birinchi jahon urushidan keyin shakllangan xalqaro tartib barqaror bo'lmaganligi sababli ko'plab davlatlar o'z manfaatlarini kuch bilan himoya qilish yo'lini tanlay boshladilar. Ayrim davlatlarda totalitar tuzumlarning kuchayishi va militarizm siyosatining keng yoyilishi esa global mojaroga zamin yaratdi.

Urushning boshlanishida iqtisodiy omillar ham katta rol o'ynagan. Jahon iqtisodiy tizimida yuzaga kelgan tanglik va resurslar uchun kurash davlatlarni agressiv tashqi siyosat yuritishga undadi. Ishsizlikning ortishi, ishlab chiqarishning pasayishi va aholining turmush darajasining yomonlashuvi jamiyatda norozilik kayfiyatini kuchaytirib, hukumatlarni tashqi mojarolar orqali ichki muammolarni bartaraf etishga undadi. Shu bilan birga, xalqaro tashkilotlarning zaifligi ham urushning oldini olish imkoniyatini kamaytirdi. Diplomatik muzokaralarning samarasizligi, o'zaro ishonchsizlik va kuchlar muvozanatining buzilishi global qarama-qarshilikning kuchayishiga olib keldi.

Ikkinchi jahon urushi jarayonida ko'plab davlatlar bevosita yoki bilvosita ishtirok etdi va bu mojaroda deyarli butun dunyoni qamrab oldi. Urushning borishi texnika va harbiy strategiya rivojiga katta ta'sir ko'rsatdi. Yangi qurol-yarog'lar yaratilishi, aviatsiya va dengiz kuchlarining keng qo'llanilishi jangovar harakatlarning xarakterini tubdan o'zgartirdi. Shuningdek, aholi orasida katta talafotlar yuzaga keldi, ko'plab shahar va infratuzilmalar vayronaga aylandi. Bu esa insoniyat tarixida chuqur ijtimoiy va psixologik iz qoldirdi.

Urushning oqibatlari juda keng ko'lamli bo'ldi. Avvalo, global siyosiy xarita sezilarli darajada o'zgardi. Yangi mustaqil davlatlar paydo bo'ldi, ayrim imperiyalar parchalanib ketdi va xalqaro munosabatlarda yangi kuch markazlari shakllandi. Urushdan keyin tinchlikni saqlash va mojarolarni diplomatik yo'l bilan hal qilish zarurligi tobora yaqqol anglashildi. Shu sababli xalqaro hamkorlikni kuchaytirishga qaratilgan yangi tashkilotlar va institutlar tashkil etildi.

Iqtisodiy jihatdan qaraganda, urushdan keyingi davr tiklanish va modernizatsiya jarayonlari bilan xarakterlanadi. Ko'plab davlatlar vayron bo'lgan sanoat va qishloq xo'jaligini qayta tiklashga majbur bo'ldi. Shu bilan birga, fan va texnika sohasidagi taraqqiyot tezlashdi, yangi texnologiyalar paydo bo'ldi va ular tinch maqsadlarda qo'llanila boshladi. Bu jarayon uzoq muddatli iqtisodiy o'sishga turtki berdi. Ijtimoiy sohada ham muhim o'zgarishlar yuz berdi. Inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilish masalasi xalqaro miqyosda dolzarb mavzuga aylandi. Urushning dahshatli oqibatlari jamiyatlarni tinchlik, bag'rikenglik va hamkorlik g'oyalariga ko'proq e'tibor qaratishga undadi. Ta'lim tizimida tarixiy xotirani saqlash va yosh avlodni urushning salbiy oqibatlari haqida xabardor qilish muhim vazifa sifatida qarala boshladi.

Xulosa qilib aytganda, Ikkinchi jahon urushi insoniyat taraqqiyotiga ulkan ta'sir ko'rsatgan tarixiy voqea hisoblanadi. Uning kelib chiqish sabablari murakkab va ko'p qirrali bo'lsa-da, asosiy omillar sifatida siyosiy raqobat, iqtisodiy manfaatlar to'qnashuvi va mafkuraviy qarama-qarshiliklarni ko'rsatish mumkin. Urushning oqibatlari esa nafaqat davlatlararo munosabatlar, balki jamiyatning ijtimoiy va ma'naviy hayotiga ham chuqur ta'sir ko'rsatdi. Ushbu tarixiy tajriba insoniyat uchun tinchlikni asrash, mojarolarni muloqot orqali hal etish va global hamkorlikni mustahkamlash zarurligini yana bir bor isbotlab berdi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ikkinchi jahon urushining kelib chiqish sabablari va oqibatlarini o'rganish jarayonida tarixshunoslikda shakllangan turli ilmiy yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur mavzu bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar urushning yuzaga kelishida siyosiy qarama-qarshiliklar, iqtisodiy manfaatlar to'qnashuvi hamda mafkuraviy omillarning o'zaro ta'sirini chuqur tahlil qilishga qaratilgan. Tarixiy adabiyotlarda urushning sabablarini izohlashda turli konsepsiyalar mavjud bo'lib, ayrim tadqiqotchilar uni xalqaro diplomatiyaning muvaffaqiyatsizligi bilan bog'lasalar, boshqalari global iqtisodiy inqiroz va millatchilikning kuchayishini asosiy omil sifatida ko'rsatadilar. Shu jihatdan mazkur mavzu tarixiy, siyosiy va iqtisodiy fanlar kesishmasida o'rganiladigan kompleks masala hisoblanadi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, urushning kelib chiqishi haqida turli davlatlar tarixshunosligida o'ziga xos qarashlar shakllangan. G'arb tadqiqotchilari ko'proq xalqaro tizimdagi kuchlar muvozanatining buzilishi va tajovuzkor tashqi siyosatning kuchayishini asosiy sabab sifatida ko'rsatadilar. Sharqiy Yevropa va sobiq ittifoq hududidagi ilmiy ishlarda esa fashizmga qarshi kurash, hududiy xavfsizlik va geosiyosiy manfaatlar masalalariga alohida urg'u beriladi. Zamonaviy tadqiqotlarda esa urushni global jarayon sifatida baholash, unda iqtisodiy modernizatsiya, texnologik taraqqiyot hamda ijtimoiy o'zgarishlarning o'rni kengroq yoritilmoqda.

Mavzuni o'rganishda tarixiy manbalar bilan bir qatorda ilmiy monografiyalar, arxiv hujjatlari, diplomatik yozishmalar va zamonaviy tahliliy maqolalardan foydalanish muhim hisoblanadi. Ayniqsa, urush davriga oid statistik ma'lumotlar va memuar adabiyotlari voqealarning real manzarasini tiklashda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, turli mamlakatlar tarixiy maktablari tomonidan yaratilgan ilmiy asarlarni qiyosiy tahlil qilish orqali voqealarga xolis baho berish imkoniyati kengayadi.

Mazkur tadqiqotda metodologik asos sifatida tarixiylik va tizimlilik tamoyillari qo'llanadi. Tarixiylik tamoyili voqealarni o'z davrining ijtimoiy-siyosiy sharoitlari bilan bog'liq holda o'rganishni nazarda tutadi. Tizimlilik yondashuvi esa urushni alohida hodisa sifatida emas, balki global siyosiy va iqtisodiy jarayonlar bilan uzviy bog'liq bo'lgan murakkab tizim sifatida tahlil qilishni taqozo etadi. Shuningdek, qiyosiy tahlil, umumlashtirish va mantiqiy xulosalash usullaridan ham foydalaniladi. Tadqiqot davomida tarixiy faktlarni tahlil qilish bilan birga sabab-oqibat aloqalarini aniqlash, urushning uzoq muddatli ta'sirini baholash ham muhim metodologik vazifa sifatida qaraladi. Bu esa mazkur tarixiy hodisaning nafaqat o'tmishdagi o'rnini, balki hozirgi davr xalqaro munosabatlari va global xavfsizlik tizimiga ko'rsatgan ta'sirini ham chuqurroq anglash imkonini beradi. Shunday qilib, adabiyotlar tahlili va tanlangan metodologik yondashuvlar Ikkinchi jahon urushining kelib chiqish sabablari hamda oqibatlarini kompleks tarzda yoritishga xizmat qiladi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Ikkinchi jahon urushining kelib chiqishi ko'p omilli tarixiy jarayon bo'lib, unda siyosiy, iqtisodiy va mafkuraviy sabablar o'zaro chambarchas bog'liq holda namoyon bo'lgan. O'rganilgan manbalar va ilmiy adabiyotlar asosida urushning yuzaga kelishida xalqaro tizimdagi barqarorlikning izdan chiqishi, kuchlar muvozanatining buzilishi hamda davlatlar o'rtasidagi o'zaro ishonchsizlikning kuchayishi muhim omil sifatida aniqlangan. Shu bilan birga,

millatchilik va ekspansionistik g'oyalarning keng tarqalishi global mojaroni keskinlashtirgan asosiy siyosiy omillardan biri sifatida baholanadi.

Tahlillar urushning iqtisodiy omillari ham alohida ahamiyatga ega bo'lganini ko'rsatadi. Jahon iqtisodiy tizimidagi inqiroz, resurslar uchun kurash va yangi bozorlarni egallash istagi davlatlar o'rtasidagi raqobatni yanada kuchaytirgan. Natijada ayrim davlatlar o'z manfaatlarini himoya qilishda diplomatik vositalardan ko'ra harbiy kuchga tayanishni afzal ko'rgan. Bu jarayon esa xalqaro munosabatlarda keskinlikni kuchaytirib, qurollanish poygasining avj olishiga olib kelgan. O'rganishlar shuni ham ko'rsatadiki, urushning borishi fan va texnika taraqqiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Harbiy ehtiyojlar yangi texnologiyalarni yaratishga turtki bo'lgan, bu esa keyinchalik tinch sohalarda ham keng qo'llanila boshlagan. Transport, aloqa va sanoat tarmoqlarida kuzatilgan yangilanishlar urushdan keyingi iqtisodiy tiklanish jarayonini tezlashtirgan muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, urushning ijtimoiy oqibatlari ham nihoyatda chuqur bo'lgan. Millionlab insonlarning halok bo'lishi, aholining majburiy ko'chirilishi va turmush darajasining keskin pasayishi jamiyatda uzoq muddatli demografik va psixologik muammolarni yuzaga keltirgan. Shu bilan birga, inson huquqlarini himoya qilish, tinchlikni saqlash va xalqaro hamkorlikni mustahkamlash zarurligi haqidagi qarashlar kuchaygan. Bu esa keyingi davrda global miqyosda yangi siyosiy va huquqiy institutlarning shakllanishiga zamin yaratgan. Umuman olganda, olib borilgan tadqiqotlar urushning nafaqat o'sha davr siyosiy jarayonlariga, balki keyingi tarixiy taraqqiyotga ham kuchli ta'sir ko'rsatganini tasdiqlaydi. Urush natijasida xalqaro munosabatlar tizimi tubdan o'zgargan, yangi kuch markazlari shakllangan va davlatlar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirishga bo'lgan ehtiyoj yanada ortgan. Mazkur natijalar tarixiy tajribaning zamonaviy dunyo uchun ham muhim saboq ekanini ko'rsatadi, chunki tinchlikni ta'minlash va global barqarorlikni saqlash har bir davr uchun dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Beevor A. — kkinchi jahon urushi, 2012.
2. Churchill W. — Ikkinchi jahon urushi, 1948.
3. Hastings M. — Jahondagi urush do'zaxi, 2011.
4. Overy R. — Rossiyaning urushi, 1997.
5. Overy R. — Ittifoqchilar nega g'alaba qozondi, 1995.
6. Roberts A. — Urush bo'roni, 2009.
7. Shirer W. L. — Uchinchi reyxnning yuksalishi va qulashi, 1960.

8. Snyder T. — Qonli hududlar, 2010.
9. Taylor A. J. P. — Ikkinchi jahon urushining kelib chiqishi), 1961.
10. Weinberg G. L. — Qurollangan dunyo, 1994.